

Türkiye ve Çin'in Yükseköğretim Sistemlerinin Karşılaştırılması

A Comparison of the Higher Education Systems of Turkey and China

ÖZET

Bu çalışma, Türkiye ve Çin'in yükseköğretim sistemlerini küresel akademik rekabet bağlamında karşılaştırmalı olarak incelemektedir. Araştırmada iki ülkenin tarihsel gelişim süreçleri, yapısal özellikleri, kalite güvencesi mekanizmaları, finansman modelleri, uluslararasılaşma stratejileri ve küresel sıralamalarındaki yerleri betimsel olarak incelenmiştir.

Türkiye'nin yükseköğretim sistemi, Osmanlı'dan Cumhuriyet'e uzanan dönüşüm süreciyle laik ve modern bir yapıya evrilmiş, 2000'li yıllarda üniversite sayısındaki artışla kitleselleşmiştir. Ancak bu büyüme, kalite ve akademik özerklik alanlarında çeşitli sorunları beraberinde getirmiştir. Çin ise Mao dönemindeki merkeziyetçi ve ideolojik temelli eğitim sisteminden, Deng Xiaoping sonrası dönemde uluslararasılaşma ve araştırma odaklı bir modele geçiş yapmıştır. Özellikle "Double First-Class" girişimiyle dünya çapında üniversiteler yaratmayı hedefleyen Çin, uluslararası üniversite sıralamalarındaki yükselişi, bilimsel yayın ve atıf sayılarındaki artış ile uluslararası öğrenci çekme kapasitesindeki genişleme sayesinde küresel akademik görünürlükte önemli başarılar elde etmiştir.

Her iki ülke de yükseköğretimi stratejik bir kalkınma aracı olarak benimsemiş olsa da, Çin'in uzun vadeli planlama, yüksek kamu yatırımı ve seçici kalite politikaları sayesinde küresel rekabette daha avantajlı bir konuma ulaştığı görülmektedir. Türkiye ise Araştırma Üniversiteleri modeliyle araştırma kapasitesini artırma yolunda adımlar atmakta; ancak sistem genelinde kalite, eşitlik ve uluslararasılaşma açısından daha bütüncül ve sürdürülebilir politikalara ihtiyaç duymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Çin, Yükseköğretim, Kalite Güvencesi, Double First-Class, Araştırma Üniversiteleri, Uluslararasılaşma.

ABSTRACT

This study provides a comparative analysis of the higher education systems of Turkey and China within the context of global academic competition. The research examines the historical development processes, structural characteristics, quality assurance mechanisms, funding models, internationalization strategies, and positions in global rankings of both countries from a descriptive perspective.

Turkey's higher education system has evolved into a secular and modern structure through a transformation process extending from the Ottoman Empire to the Republic and became massified in the 2000s with a significant increase in the number of universities. However, this expansion has brought about various challenges related to quality and academic autonomy. China, on the other hand, transitioned from a centralized and ideologically driven education system during the Mao era to an internationalized and research-oriented model following the reforms of Deng Xiaoping. In particular, through the "Double First-Class" initiative aimed at creating world-class universities, China has achieved significant success in global academic visibility, as evidenced by its rise in international university rankings, increases in scientific publications and citation counts, and its expanding capacity to attract international students.

Although both countries regard higher education as a strategic tool for development, China appears to have attained a more advantageous position in global competition due to its long-term planning, substantial public investment, and selective quality-oriented policies. Turkey, meanwhile, has taken steps to enhance its research capacity through the Research Universities model; however, there remains a need for more comprehensive and sustainable policies across the system in terms of quality, equity, and internationalization.

Keywords: Turkey, China, Higher Education, Quality Assurance, Double First-Class, Research Universities, Internationalization

GİRİŞ

Bu makale, Türkiye ve Çin'in yükseköğretim sistemlerini, dünya çapında üniversiteler oluşturma hedefleri çerçevesinde karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Eğitim politikalarının tarihsel gelişim süreçleri, mevcut yapıları, finansman modelleri, kalite güvencesi mekanizmaları ve uluslararasılaşma stratejileri ele alınacaktır. Her iki ülkenin de yükseköğretim sistemlerinin küresel akademik rekabetteki yeri ve bilimsel çıktılar üzerindeki etkileri değerlendirilerek, bu sistemlerin güçlü ve zayıf yönleri analiz edilecektir. Analiz sürecinde, üniversite sayıları, yükseköğretime erişim oranları, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı, kamu ve özel finansman düzeyi, kalite güvence uygulamaları, uluslararası öğrenci ve öğretim üyesi hareketliliği, üniversitelerin küresel sıralamalarındaki konumu ile yayın ve atıf verileri gibi göstergeler temel alınacaktır.

Yükseköğretim, bir ülkenin ekonomik büyümesi, toplumsal gelişimi ve bilimsel yenilik kapasitesi açısından önemli bir role sahiptir. Çin ve Türkiye, yükseköğretimi modernleştirmek ve uluslararası alanda rekabet edebilir hale

Muhittin Özdemir¹

How to Cite This Article

Özdemir, M. (2026). Türkiye ve Çin'in yükseköğretim sistemlerinin karşılaştırılması. *International Academic Social Resources Journal*, 11(1), 45-54. (e-ISSN: 2636-7637). DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18823824>

Arrival: 20 January 2026

Published: 28 February 2026

Academic Social Resources Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

¹ Arş. Gör., Siirt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Siirt, Türkiye. ORCID: 0000-0003-0125-1568

getirmek için kapsamlı reformlar gerçekleştirmiştir (Arabacı & Karabatak, 2013; Ergün, 2024). Bu makale, bu iki ülkenin yükseköğretim politikalarını kıyaslayarak, küresel liderlik hedeflerine ulaşmak için izledikleri yolları anlamayı hedeflemektedir.

Bu çerçevede, Türkiye ve Çin'in yükseköğretim sistemlerini karşılaştırmalı olarak ele alan bu çalışma, aşağıdaki araştırma sorularına odaklanarak analizini yapılandırmaktadır:

1. Türkiye ve Çin'in yükseköğretim sistemlerinin tarihsel gelişim süreçleri, bugünkü yapısal farklılıkları ve kalite odaklı politikaları nasıl şekillendirmiştir?
2. İki ülkenin kalite güvencesi ve uluslararasılaşma stratejileri, küresel akademik rekabette nasıl sonuçlar doğurmuş; bu stratejiler üniversitelerin sıralamalarındaki yerlerini nasıl etkilemiştir?
3. Çin'in "Double First-Class" ve Türkiye'nin "Araştırma Üniversiteleri" modelleri, yükseköğretimde araştırma kapasitesi ve uluslararası görünürlük açısından nasıl bir etki yaratmaktadır?

Türkiye'nin Yükseköğretim Politikalarının Tarihsel Gelişimi

Türkiye'deki yükseköğretim sistemi, Osmanlı İmparatorluğu döneminden itibaren önemli değişim ve dönüşümler yaşamıştır. Osmanlı döneminde medreseler, dini eğitim veren temel yükseköğretim kurumları olarak yapılandırılmıştı. Bu sistem, o dönemin ihtiyaçlarına uygun olarak işlev görse de Batı'daki bilimsel, teknik ve entelektüel gelişmelerin gerisinde kalmıştır. Özellikle 19. yüzyılda Osmanlı'nın modernleşme çabaları çerçevesinde, yükseköğretim alanında reform ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, 1863 yılında Darülfünun'un kurulması, Osmanlı'da modern yükseköğretime geçişin ve toplumsal modernleşme sürecinin başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Ancak Darülfünun, akademik özerklik, mali kaynaklar ve yönetim sorunları nedeniyle istenilen seviyeye ulaşamamış ve etkili bir bilim üretim merkezi olamamıştır (Arabacı & Karabatak, 2013; Ergün, 2024).

Cumhuriyet dönemi, Türkiye'nin yükseköğretim politikaları açısından köklü değişikliklerin yaşandığı bir dönem olmuştur. 1933 Üniversite Reformu, Darülfünun'un kapatılarak yerine İstanbul Üniversitesi'nin kurulmasını sağlamış, bu reform laik, bilimsel ve modern bir eğitim anlayışını benimsemiştir. Bu dönemde yükseköğretim, Cumhuriyet'in modernleşme ve kalkınma hedefleri doğrultusunda yeniden yapılandırılmıştır. Özellikle, bilimsel eğitim ve araştırma faaliyetlerinin uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, reform kapsamında birçok yabancı akademisyen Türkiye'ye davet edilmiş ve modern bilimsel yaklaşımlar üniversitelerde uygulanmaya başlanmıştır (Aimaiti, 2023).

1980'ler, Türkiye'nin yükseköğretim sisteminde merkeziyetçiliğin ön plana çıktığı bir dönemi temsil etmektedir. 1981 yılında Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) kurulmasıyla yükseköğretim merkezi bir yapıya kavuşturulmuş ve üniversiteler arasında eşgüdüm sağlanmıştır. Ancak bu yeniden yapılanma, merkeziyetçilik ile akademik özerklik arasında süregelen bir gerilim yaratmıştır. Merkeziyetçilik, karar alma süreçlerinin tek bir üst otoritede toplanması anlamına gelirken; akademik özerklik, üniversitelerin bilimsel, idari ve mali açılarından kendi kaderini belirleyebilme yetisini ifade eder.

Ancak bu düzenleme, yükseköğretimde bürokratik denetimi artırırken akademik özerklik, bilimsel özgürlük ve kalite açısından eleştirilere yol açmıştır (Gür, 2009; Yasa ve Aksoy, 2025). YÖK'ün kurulması, hem kaynakların etkin bir şekilde kullanılması hem de üniversitelerin stratejik planlama yapabilmesi açısından önemli görülmüş, ancak üniversite yönetimlerinde çeşitlilik ve katılımcılık açısından sorunlar yaratmıştır.

YÖK sistemi, üniversiteler arası standartlaşmayı ve kaynakların etkin kullanımını hedeflerken, kurumsal özgünlüklerin göz ardı edilmesine ve bilimsel özgürlüğün sınırlandırılmasına yol açmıştır. Özellikle rektör atamaları, program açma yetkileri ve öğretim elemanı politikalarında merkezi onaya bağlı yapı, üniversitelerin kendi stratejik vizyonlarını geliştirme kapasitesini sınırlamıştır. Bu durum, üniversitelerin sadece bilgi üretim merkezleri değil aynı zamanda yerel kalkınma aktörleri olarak işlev görebilme potansiyellerini de zayıflatmıştır. Özerkliğin sınırlandırılması, eleştirel düşüncenin gelişimini sektöre uğrattırken, yükseköğretimde yenilikçilik ve uluslararası rekabet gücünü de olumsuz etkilemiştir.

2000'li yıllarda Türkiye'de yükseköğretim sisteminde önemli dönüşümler yaşanmıştır. Özellikle 2006 yılından itibaren vakıf üniversitelerinin sayısında belirgin bir artış gözlemlenmiştir. Bu durum, Türkiye'deki yükseköğretim sistemine yeni bir dinamizm kazandırmış ve özel sermayenin yükseköğretim alanına girişini hızlandırmıştır. Vakıf üniversiteleri, öğrencilere alternatif eğitim seçenekleri sunarken, eğitimde kalite, fırsat eşitliği ve erişilebilirlik gibi konularda tartışmalara neden olmuştur (YÖK, 2021). Yükseköğretim Kurulu'nun (YÖK) 2021 raporuna göre, Türkiye'de vakıf yükseköğretim kurumlarının sayısı 77'ye ulaşmıştır. Bu kurumların çoğunluğu İstanbul (47) ve Ankara'da (13) bulunmaktadır (YÖK, 2021). 2000'li yıllarda üniversite sayısında genel bir artış yaşanmıştır. 2000 yılında 41 olan üniversite sayısı, 2005 yılında 72'ye, 2010 yılında ise 154'e yükselmiştir. Bu dönemde, üniversite eğitiminin yaygınlaştırılması ve her ilde en az bir üniversite bulunması hedefi, yeni üniversitelerin kurulmasını teşvik etmiştir (Yükseköğretim Kurulu [YÖK], 2010).

2017 yılında başlatılan Araştırma Üniversiteleri modeli ise yükseköğretimde yeni bir stratejik dönemi başlatmıştır. Bu modelle belirli üniversitelerin bilimsel araştırma kapasitelerinin artırılması, uluslararası sıralamalarda daha üst sıralara yükselmesi ve Türkiye'nin akademik üretkenliğinin artırılması hedeflenmiştir. Araştırma Üniversiteleri modeli, araştırma altyapılarının geliştirilmesi ve akademisyenlerin teşvik edilmesi açısından önemli adımlar atılmasını sağlamış, ancak bu uygulama, diğer üniversitelerin rekabet gücü ve kaynak tahsisinde adalet tartışmalarını da beraberinde getirmiştir (YÖK, 2024).

Son yıllarda ise Türkiye'nin yükseköğretim politikaları, dijitalleşme, uluslararasılaşma ve bölgesel kalkınma hedefleri etrafında şekillenmektedir. Özellikle pandemi dönemiyle birlikte uzaktan eğitim modellerine geçişte yaşanan hızlı dönüşüm, Türkiye'nin yükseköğretim sistemi için yeni bir sınav olmuş, dijital altyapı ve eğitim materyallerine yapılan yatırımları hızlandırmıştır. Bunun yanında, Türkiye, uluslararası öğrenci sayısını artırmayı hedefleyen politikalar geliştirmiş ve bu doğrultuda burs programları ve uluslararası tanıtım faaliyetlerine ağırlık vermiştir.

Çin'in Yükseköğretim Politikalarının Tarihsel Gelişimi

Çin Halk Cumhuriyeti, 1949'da kurulmasının ardından eğitim sistemini merkezi bir planlama modeliyle düzenlemiştir. Mao Zedong liderliğindeki erken dönem politikalar, eğitim sistemini tarım ve sanayiye hizmet edecek şekilde yapılandırmıştır. Bu dönemde, teknik ve mesleki eğitime öncelik verilmiş, kırsal bölgelerde ve sanayi merkezlerinde çalışacak insan gücünün yetiştirilmesi hedeflenmiştir. Eğitim, ideolojik eğitimi de içeren bir toplumsal dönüşüm aracı olarak görülmüştür. Ancak, bu yaklaşımın sınırlılıkları özellikle Kültür Devrimi (1966-1976) sırasında belirginleşmiş ve yükseköğretim kurumlarının yaklaşık %70'i bu dönemde kapatılmış ya da işlevsiz hale gelmiştir (Mohrman, 2008).

1978 yılında Deng Xiaoping liderliğinde başlatılan ekonomik reformlar, yükseköğretim sisteminde de köklü değişikliklere zemin hazırlamıştır. Deng'in "kapıları açma" politikasıyla birlikte Çin, bilim ve teknolojiye dayalı kalkınma modeline geçiş yapmıştır. Bu dönemde, yükseköğretim sistemi, piyasa ekonomisine uyum sağlamak ve uluslararası rekabet gücünü artırmak amacıyla yeniden yapılandırılmıştır. Üniversitelerin araştırma kapasitelerinin geliştirilmesi ve uluslararası standartlara uygun bir eğitim anlayışı benimsenmiştir (Arabacı & Karabatak, 2013; Ergün, 2024).

1990'larda, Çin'in yükseköğretimde seçkin üniversiteler yaratma stratejisinin bir parçası olarak "211 Projesi" ve "985 Projesi" hayata geçirilmiştir. 211 Projesi, Çin'de 21. yüzyılın ihtiyaçlarını karşılayacak 100'den fazla kilit üniversitenin geliştirilmesini hedeflemiştir. Bu proje, üniversitelerin araştırma ve öğretim kalitesini artırmak için mali ve yapısal destek sağlamıştır. 985 Projesi ise, uluslararası alanda tanınan, dünya çapında rekabetçi üniversitelerin oluşturulmasını amaçlamıştır. Bu iki proje, Çin üniversitelerini araştırma kapasiteleri, teknoloji transferleri ve yayın performansı açısından küresel düzeyde daha görünür hale getirmiştir (Aydın, 2024).

2017 yılında başlatılan "Double First-Class" girişimi, Çin'in yükseköğretimdeki liderlik hedeflerini daha da ileri taşımayı amaçlamıştır. Bu girişim, dünya çapında birinci sınıf üniversiteler ve disiplinler oluşturmaya odaklanmış, Çin'in eğitim ve araştırma sistemini küresel standartlara uygun bir şekilde yeniden şekillendirmeyi hedeflemiştir. "Double First-Class", sadece belirli üniversiteleri değil, aynı zamanda stratejik olarak seçilmiş akademik disiplinleri de geliştirme hedefine sahiptir (Kuşat, 2023).

Çin'in yükseköğretim politikalarında uluslararasılaşma önemli bir yer tutmaktadır. Çin, yabancı öğrenci çekme kapasitesini artırarak, uluslararasılaşmayı stratejik bir hedef haline getirmiştir. 2010 yılında başlatılan "Study in China" girişimiyle, yabancı öğrencilere yönelik burs ve teşvik programları genişletilmiştir. Bu strateji sayesinde, Çin'deki yabancı öğrenci sayısı hızla artmış ve 2019 itibarıyla 500.000'den fazla yabancı öğrenci Çin üniversitelerinde eğitim görmeye başlamıştır (Aimaiti, 2023; Ergün, 2024). Bu uluslararasılaşma süreci, Çin'in kültürel diplomasi çabalarının ve küresel akademik etkisini artırma stratejisinin önemli bir unsuru olmuştur.

Son yıllarda, Çin'in yükseköğretim sistemi, dijitalleşme ve inovasyon odaklı bir yaklaşımla desteklenmektedir. Özellikle pandemi döneminde, çevrimiçi eğitim sistemlerinin geliştirilmesine büyük yatırımlar yapılmıştır. Çin, ayrıca yapay zeka, büyük veri ve blok zinciri gibi yenilikçi teknolojilerin yükseköğretimde entegrasyonu konusunda dünya çapında liderlik etmeyi hedeflemektedir. Bu süreç, Çin'in yükseköğretim politikalarının sadece iç pazar odaklı değil, aynı zamanda küresel akademik ağlarla entegre bir yapıya dönüşmesini sağlamaktadır.

Türkiye'de Yükseköğretim Sisteminin Mevcut Yapısı

Türkiye'nin yükseköğretim sistemi, 2022–2023 öğretim yılı verilerine göre 131 devlet ve 75 vakıf üniversitesi olmak üzere toplam 206 yükseköğretim kurumuyla lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde geniş bir eğitim yelpazesi sunmaktadır (Yükseköğretim Kurulu, 2023).

2000'li yıllardan itibaren öğrenci sayısında hızlı bir artış yaşanmış ve yükseköğretim daha geniş bir kitlenin erişimine açılmıştır. Ancak bu büyüme, kalite sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Özellikle nitelikli öğretim üyesi

eksikliği, altyapı yetersizlikleri ve eğitim kalitesindeki farklılıklar, sistemin temel zorlukları arasında yer almaktadır (Arabacı & Karabatak, 2013). Öğrenci başına düşen öğretim üyesi oranı, yükseköğretimde kaliteyi doğrudan etkileyen temel göstergelerden biridir. Bu oran, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısını göstererek, sınıf büyüklüğü, bireysel akademik destek ve araştırma rehberliği gibi alanlardaki potansiyel kapasiteyi yansıtır. OECD'nin 2025 yılı verilerine göre, üye ülkelerde bu oran ortalama 15:1 düzeyindedir (OECD, 2025). Türkiye'de ise bu oran, üniversite türüne göre değişmekle birlikte, genel sistem ortalamasının yaklaşık 19:1 ile 21:1 arasında seyrettiği tahmin edilmektedir. Araştırma üniversitelerinde ise bu oran 17.8:1 düzeyindedir (OECD, 2025; YÖK, 2023). Öğrenci sayısındaki hızlı artışa karşın öğretim üyesi istihdamındaki görece yavaş büyüme, Türkiye'nin bu göstergede OECD ortalamasının gerisinde kalmasına neden olmaktadır. Bu durum, eğitim kalitesini artırma, bireysel danışmanlık olanaklarını geliştirme ve akademik etkileşimi güçlendirme açısından yapısal bir zorluk olarak değerlendirilmektedir. Bu durum eğitim kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir (Aimaiti, 2023).

Kalite güvencesi mekanizmaları, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) ve 2017 yılında bağımsız bir yapı olarak kurulan Yükseköğretim Kalite Kurulu (YÖKAK) tarafından yürütülmektedir. Bu mekanizmalar, üniversitelerin eğitim-öğretim, araştırma ve idari süreçlerini izleyerek kalite standartlarını sağlamayı hedeflemektedir. Ancak, bu süreçlerin etkinliği konusundaki eleştiriler dikkat çekmektedir. Özellikle değerlendirme süreçlerinin bürokratik olması ve üniversitelerin özgün ihtiyaçlarına yeterince yanıt verememesi gibi sorunlar, kalite güvencesi sistemlerinin geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bununla birlikte, 2017 yılında başlatılan Araştırma Üniversiteleri modeli, Türkiye'nin bilimsel çıktılarını artırma ve uluslararası sıralamalarda daha üst sıralara yerleşme çabalarına önemli bir katkı sağlamaktadır. Bu model kapsamında belirlenen üniversiteler, ek kaynaklarla desteklenmekte ve araştırma kapasitelerini artırmaları teşvik edilmektedir (YÖK, 2024). Ancak bu yaklaşım diğer üniversitelerin kaynak tahsisinde dezavantajlı duruma düşmesi gibi tartışmaları da beraberinde getirmiştir.

Türkiye'nin yükseköğretim sistemindeki mevcut büyüme eğilimi, kalite ve erişilebilirlik arasında bir denge sağlama gerekliliğini ortaya koymaktadır. Eğitim kalitesinin artırılması, öğretim üyesi kapasitesinin genişletilmesi ve altyapının geliştirilmesi gibi alanlarda kapsamlı reformlara ihtiyaç duyulmaktadır. Yine, uluslararasılaşma, dijitalleşme ve üniversite-sanayi iş birliği stratejilerinin daha etkin bir şekilde uygulanması, yükseköğretim sisteminin küresel rekabet gücünü artırmak açısından büyük öneme sahiptir. Özellikle, kalite güvencesi mekanizmalarının iyileştirilmesi ve akademik özerklik seviyesinin artırılması, sistemin uzun vadeli gelişimi için stratejik bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır.

Çin'de Yükseköğretim Sisteminin Mevcut Yapısı

Çin'in yükseköğretim sistemi, yaklaşık 3000 üniversiteyi kapsamakta olup, merkezi hükümetin sıkı denetimi altında faaliyet göstermektedir. Bu sistem, ulusal kalkınma hedefleri doğrultusunda şekillendirilmiş ve sürekli olarak reformlarla desteklenmiştir. 2017 yılında başlatılan "Double First-Class" girişimi, Çin'in küresel akademik liderlik hedefinin en önemli stratejilerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Bu girişim kapsamında belirlenen üniversitelere ek finansman sağlanmakta ve bu kurumlar, dünya çapında birinci sınıf üniversiteler ve disiplinler yaratmak amacıyla desteklenmektedir. Bu strateji, Çin'in uluslararası akademik sıralamalarda daha üst sıralarda yer almasını ve küresel rekabet gücünü artırmasını hedeflemektedir (Tanrısevdi & Kırıl, 2018).

Çin'in yükseköğretim politikalarındaki bir diğer önemli odak noktası, uluslararasılaşmadır. "Bir Kuşak, Bir Yol" (Belt and Road Initiative) girişimi, bu stratejinin temel unsurlarından biri olmuştur. Bu girişim, Çin'in yabancı öğrenci kabulünü artırmasına ve üniversitelerinin uluslararası görünürlüğünü güçlendirmesine katkıda bulunmuştur. Özellikle Asya, Afrika ve Orta Doğu'dan çok sayıda öğrenci, Çin üniversitelerinde eğitim görmek üzere çekilmiştir. Bu durum, hem kültürel diplomasi hem de bilimsel iş birliği açısından Çin'in uluslararası etkisini artırmıştır (Sever et al., 2018; Ergün, 2024).

Çin'in araştırma üniversiteleri, mühendislik ve teknoloji alanlarında dünya çapında etkili çalışmalar yapmaktadır. Yenilikçi projeler ve güçlü araştırma altyapıları sayesinde Çin, yapay zeka, büyük veri ve biyoteknoloji gibi stratejik alanlarda liderlik pozisyonunu güçlendirmiştir. Bu başarı, sadece yükseköğretim kurumlarının değil, aynı zamanda merkezi hükümetin bilim ve teknoloji politikalarının da bir yansımasıdır. Çin'in yükseköğretim sistemi, küresel rekabette daha fazla söz sahibi olmayı hedefleyen çok boyutlu bir yapıya sahiptir ve gelecekte bu alandaki etkisini daha da artırması beklenmektedir.

Uluslararası Üniversite Sıralamaları ve Bilimsel Çıktılar

Uluslararası üniversite sıralamaları, yükseköğretim sistemlerinin başarısını değerlendirmede önemli bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. Çin, son yıllarda gerçekleştirdiği reformlar ve yaptığı yatırımlarla bu sıralamalarda dikkat çekici bir yükseliş sergilemiştir. Özellikle Tsinghua Üniversitesi ve Pekin Üniversitesi, QS Dünya Üniversite Sıralamaları'nda 2026 için dünya genelinde ilk 20-15 arasında yer alırken (QS, 2026), Times Higher Education World University Rankings 2026'da da her iki kurumun yine ilk 15-20 içinde konumlanmasıyla yüksek uluslararası görünürlük elde etmiştir (THE, 2026). Bu başarılar, Çin'in küresel akademik rekabet alanında önemli bir ilerleme

kaydettiğini göstermektedir. Bu başarı, Çin'in araştırma kapasitelerini artırmaya yönelik yoğun yatırımlarından ve uluslararası akademik işbirliklerinden kaynaklanmaktadır. Çin, mühendislik, teknoloji ve temel bilimler gibi stratejik alanlarda dünya çapında liderlik pozisyonunu güçlendirmiştir (Aimaiti, 2023).

Türkiye ise uluslararası sıralamalarda Çin kadar yüksek bir performans gösterememektedir. Bununla birlikte, Koç Üniversitesi, Sabancı Üniversitesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi gibi önde gelen kurumlar ilk 500 içinde yer alarak belirli bir başarı elde etmektedir (YÖK, 2024). Ancak, Türkiye'nin genel olarak sıralamalardaki konumu, sınırlı araştırma fonları, yetersiz altyapı ve bilimsel yayınların düşük atıf oranları nedeniyle istenen seviyenin altında kalmaktadır. Akademik yayın üretimi açısından önemli bir potansiyel taşımasına rağmen, bu yayınların uluslararası görünürlüğü ve etkisi sınırlı kalmaktadır (Arabacı & Karabatak, 2013).

Bilimsel çıktılar açısından Çin, uluslararası akademik yayın sayısında dikkat çekici bir artış göstermiştir. Çin'in yayın performansı, hem nicelik hem de nitelik açısından küresel standartlara yaklaşmakta ve giderek daha fazla uluslararası atıf almaktadır. Türkiye ise mühendislik, tıp ve sosyal bilimler gibi belirli alanlarda önemli çalışmalar yapmaktadır. Ancak, bu çalışmaların atıf oranlarının düşük olması, Türkiye'nin akademik görünürlüğünü ve etkisini sınırlayan temel bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Sever vd., 2018; Ergün, 2024). Bu durum, Türkiye'nin akademik ekosisteminde daha fazla uluslararası işbirliği ve araştırma fonlarına erişimin önemini göstermektedir.

Çin ve Türkiye'nin yükseköğretim sistemlerindeki bu fark, stratejik yatırımlar, uzun vadeli planlama ve bilimsel araştırmalara verilen öncelik gibi unsurların uluslararası sıralamalara ve akademik görünürlüğe olan etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Çin, bu alanlardaki başarısıyla dikkat çekerken, Türkiye'nin de küresel rekabet gücünü artırmak için benzer politikaları benimsemesi gerekmektedir.

YÖNTEM

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemleri çerçevesinde yapılandırılmış olup, karşılaştırmalı betimsel analiz (comparative descriptive analysis) yaklaşımıyla yürütülmüştür. Araştırmanın temel amacı, Türkiye ve Çin'in yükseköğretim sistemlerini çeşitli açılardan karşılaştırarak güçlü ve zayıf yönlerini ortaya koymaktır.

Araştırma Deseni ve Veri Toplama Süreci

Çalışma, doküman incelemesi (document analysis) tekniğine dayanmaktadır. Bu doğrultuda, Türkiye ve Çin'in yükseköğretim politikalarını ve uygulamalarını yansıtan ikincil kaynaklar sistematik biçimde taranmış ve analiz edilmiştir. Veri toplama sürecinde hem ulusal hem de uluslararası akademik literatür dikkate alınmıştır.

Tarama, başta ULAKBİM, YÖK Ulusal Tez Merkezi, Google Scholar, ProQuest, JSTOR, ScienceDirect ve ERIC olmak üzere çeşitli akademik veri tabanları kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Yükseköğretim Kurulu (YÖK), Çin Eğitim Bakanlığı, OECD, UNESCO ve World Bank gibi kurumsal yapıların yayımladığı politika belgeleri, istatistiksel raporlar ve strateji dokümanları da analiz kapsamına dahil edilmiştir.

Tarama sürecinde, “yükseköğretim sistemi”, “kalite güvencesi”, “uluslararasılaşma”, “araştırma üniversiteleri”, “akademik özerklik” ve “üniversite sıralamaları” gibi anahtar kelimeler Türkçe ve İngilizce olarak taranmış; her iki ülkeye dair karşılaştırmalı analiz yapılmasına imkân tanıyan ilgili kaynaklar seçilmiştir.

Veri Kümesi ve Seçim Kriterleri

Belirlenen veri tabanları üzerinden 2013–2024 yılları arasında yayımlanmış literatür taranmış, toplamda 46 çalışma ve belge detaylı incelemeye alınmıştır. Bu belgeler; akademik makaleler, yüksek lisans ve doktora tezleri, strateji raporları, resmi kurum yayınları ve istatistiksel veri setlerini içermektedir.

Dahil etme ölçütleri:

- ✓ 2013–2024 yılları arasında yayımlanmış olması,
- ✓ Türkiye ve/veya Çin'in yükseköğretim sistemine odaklanması,
- ✓ Bilimsel/kurumsal güvenilirliğe sahip olması,
- ✓ Tam metin erişilebilir olması.

Dışlama ölçütleri:

- ✓ Yalnızca haber, blog veya popüler kaynak niteliğinde olan çalışmalar,
- ✓ Yükseköğretim dışı eğitim düzeylerine odaklanan yayınlar,
- ✓ Gerekli yöntembilimsel detayları içermeyen tez ve raporlar.

Veri Analizi Süreci

Toplanan belgeler, nitel veri analiz tekniklerinden biri olan tematik içerik analizi ile çözümlenmiştir. Analiz sürecinde, veriler öncelikle altı tematik kategori altında sınıflandırılmıştır: (1) Tarihsel gelişim süreci, (2) mevcut yapısal özellikler, (3) kalite güvencesi mekanizmaları, (4) finansman modelleri, (5) uluslararasılaşma stratejileri ve (6) küresel sıralamalar ve bilimsel çıktılar.

Her tema altında, ilgili belgeler karşılaştırmalı olarak kodlanmış; benzerlikler, farklılıklar ve örüntüler sistematik biçimde tanımlanmıştır. Bulguların güvenilirliğini artırmak amacıyla veriler bağımsız olarak iki farklı kaynak grubunca doğrulanmış ve çapraz kontrol uygulanmıştır.

Sınırlılıklar

Bu araştırma, yalnızca ikincil kaynaklara (literatür ve resmi dokümanlar) dayanmaktadır; dolayısıyla saha çalışması, anket ya da görüşme gibi birincil veri toplama yöntemleri kullanılmamıştır. Ayrıca, analiz yalnızca belirlenen altı kriterle sınırlı tutulmuş, diğer sosyal ve kültürel etmenler bu çalışmanın kapsamı dışında bırakılmıştır.

BULGULAR

Tarihsel Gelişim Süreci

Türkiye'nin yükseköğretim sistemi, Osmanlı dönemindeki medrese geleneğinden 1863'te kurulan Darülfünun ile modern yapıya geçiş yapmış; 1933 Üniversite Reformu ile bilimsel, laik ve çağdaş bir model benimsenmiştir. 1981'de kurulan YÖK ile sistem merkeziyetçi hale gelmiş; 2000'li yıllarda ise yükseköğretimdeki genişleme, vakıf üniversitelerinin artışıyla hız kazanmıştır. 2017 sonrası dönemde Araştırma Üniversiteleri modeliyle nitelikli bilimsel üretim odaklı bir strateji benimsenmiştir.

Çin'deki yükseköğretim sistemi ise Mao Zedong döneminde ideolojik ve teknik eğitim ağırlıklı merkeziyetçi bir yapıdadır. 1978 sonrası Deng Xiaoping ile birlikte "açılım" politikaları doğrultusunda üniversiteler reforme edilerek piyasa ekonomisiyle uyumlu, araştırma odaklı ve uluslararasılaşmaya açık hale gelmiştir. 1990'larda uygulanan 211 ve 985 Projeleri, elit üniversitelerin geliştirilmesini amaçlamıştır. 2017'de başlatılan "Double First-Class" girişimi ise Çin'in yükseköğretimde küresel liderlik stratejisinin zirvesini oluşturmaktadır.

Karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'nin yükseköğretim sistemi tarihsel olarak erişimi ve kurumsal yaygınlığı önceleyen bir gelişim çizgisi izlemiş; buna karşın Çin, merkeziyetçi yapıyı uzun vadeli planlama ve seçici kalite politikalarıyla birleştirerek araştırma ve küresel rekabet odaklı bir dönüşüm gerçekleştirmiştir. Bu durum, Çin'in yükseköğretimde uluslararası görünürlük ve akademik performans açısından daha bütüncül ve sürdürülebilir bir yapı oluşturduğunu, Türkiye'nin ise kalite ve araştırma odaklı derinleşmeye ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

Mevcut Yapısal Özellikler

Türkiye, 2023 itibarıyla 208 üniversite (131 devlet, 77 vakıf) ile büyük bir yükseköğretim sistemine sahiptir. Ancak, bu büyüme süreci kalite sorunları doğurmuştur. Özellikle öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı, altyapı eksiklikleri ve eğitimde eşitsizlik dikkat çekmektedir.

Çin, yaklaşık 3.000 üniversiteyle dünyanın en büyük yükseköğretim sistemlerinden birine sahiptir. Yapı, merkezi hükümetin sıkı kontrolü altında şekillenmektedir. Geniş ölçekli reformlar ve teknoloji odaklı stratejilerle sistem sürekli olarak yenilenmektedir. Araştırma üniversiteleri, özellikle mühendislik, yapay zeka ve biyoteknoloji gibi alanlarda küresel çapta etki yaratmaktadır.

Bu bağlamda, Türkiye'nin yükseköğretim sistemi niceliksel büyümeyi önceleyen bir yapıya sahipken, bu genişleme öğretim üyesi kapasitesi ve altyapı açısından niteliksel sorunları beraberinde getirmiştir. Çin ise büyük ölçekli yapısını merkezi planlama ve araştırma odaklı üniversitelerle destekleyerek, özellikle stratejik bilim ve teknoloji alanlarında küresel etki üreten daha dengeli ve işlevsel bir yapı oluşturmuştur.

Kalite Güvencesi Mekanizmaları

Türkiye'de, kalite güvencesi YÖK ve 2017'de kurulan YÖKAK tarafından sağlanmaktadır. Ancak bürokratik yapı, üniversitelerin özgün koşullarına uyumsuzluk ve katı standartlar, mekanizmaların etkinliğini sınırlamaktadır. Araştırma Üniversiteleri modeli ile bazı kurumlara odaklanılmış olsa da diğer üniversitelerin geri planda kalması eleştirilmektedir.

Çin'de, kalite güvencesi reformlarla merkezi ve performans bazlı hale getirilmiş; belirli kurumlar doğrudan devlet sübvansiyonu ve denetimiyle desteklenmiştir. Double First-Class girişimi kapsamında seçilen üniversiteler, belirli kalite göstergelerine göre denetlenmekte ve gelişme göstermeleri için düzenli olarak izlenmektedir.

Karşılaştırmalı olarak değerlendirildiğinde, Türkiye'de kalite güvencesi daha çok süreç ve bürokrasi odaklı bir yapıya sahipken, Çin'de performans temelli ve sonuç odaklı bir yaklaşım benimsenmiştir. Bu durum, Çin'in seçkin

üniversitelerde kaliteyi derinleştirerek küresel rekabet gücünü artırmasına olanak tanırken, Türkiye’de kalite güvencesinin sistem genelinde daha esnek ve etkili biçimde yeniden yapılandırılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Finansman Modelleri

Türkiye’de, kamu finansmanı ağırlıklı bir yapı söz konusudur. Ancak vakıf üniversiteleri, özel kaynaklara dayalı olarak sistemin önemli bir parçası haline gelmiştir. Devlet üniverselerine sağlanan kaynaklar ise özellikle araştırma bütçeleri açısından yetersizdir ve rekabetçi değildir.

Çin, üniversitelerine hem merkezi hükümetten hem de bölgesel yönetimlerden yüksek tutarda fon sağlamaktadır. Ayrıca sanayi işbirlikleri ve teknoloji transferi yoluyla üniversitelerin kendi finansman kapasitelerini artırmaları teşvik edilmektedir. Özellikle seçkin kurumlara yapılan hedefli yatırımlar, Ar-Ge odaklı büyümeyi desteklemektedir.

Bu karşılaştırma, Türkiye’de finansman yapısının ağırlıklı olarak kamu kaynaklarına dayandığını ve araştırma odaklı rekabeti yeterince teşvik edemediğini; buna karşılık Çin’de merkezi ve yerel fonların sanayi iş birlikleriyle desteklenerek üniversitelerin Ar-Ge kapasitesini güçlendiren daha stratejik ve sürdürülebilir bir finansman modeli oluşturduğunu göstermektedir.

Uluslararasılaşma Stratejileri

Türkiye, özellikle 2010 sonrası dönemde uluslararası öğrenci çekmeye yönelik burs programları ve tanıtım stratejileri geliştirmiştir. Ancak, bu çabalar kurumsal düzeyde eşit şekilde yaygınlaşmamıştır.

Çin, "Study in China" ve "Belt and Road Initiative" gibi politikalarla uluslararası öğrencileri hedeflemiş, 2019’da 500.000’den fazla yabancı öğrenciye ulaşmıştır. Kültürel diplomasi ve küresel akademik ağlarla entegrasyon, stratejinin merkezinde yer almaktadır.

Bu bulgular, Türkiye’nin uluslararasılaşma politikalarının daha çok öğrenci hareketliliği ve burs programlarıyla sınırlı kaldığını; buna karşılık Çin’in uluslararasılaşmayı kültürel diplomasi, stratejik ortaklıklar ve küresel akademik ağlarla bütünleştirerek daha sistematik ve yüksek etkili bir model geliştirdiğini göstermektedir.

Küresel Sıralamalarda Yer ve Bilimsel Çıktılar

Çin, Tsinghua ve Pekin gibi üniversiteleriyle QS ve THE sıralamalarında ilk 50’ye girmiştir. Akademik yayın sayısı ve atıf oranları bakımından ciddi bir yükseliş yaşamaktadır. Stratejik yatırımlar ve disiplin bazlı gelişim, bu başarıda belirleyici olmuştur.

Türkiye, Koç, Sabancı ve ODTÜ gibi üniversitelerle sınırlı başarı elde etse de genel sıralamalarda geri planda kalmaktadır. Yayın üretiminde artış gözlenmesine rağmen atıf oranları düşüktür. Uluslararası iş birliklerinin yetersizliği ve finansman eksikliği bu tabloyu etkilemektedir.

Bu karşılaştırma, Çin’in stratejik ve disiplin odaklı yatırımlar sayesinde üniversitelerini küresel sıralamalarda üst basamaklara taşıdığını; Türkiye’nin ise sınırlı sayıda kurumla elde ettiği başarıyı sistem geneline yayamadığını ve düşük atıf etkisi nedeniyle uluslararası akademik görünürlüğünün sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır.

Genel Değerlendirme

Tablo 1: Türkiye ve Çin Yükseköğretim Sistemlerinin Karşılaştırmalı Bulguları

Bulgu	Türkiye	Çin
1. Tarihsel Gelişim	1933 reformu ve 1981 YÖK sonrası merkeziyetçi yapı; 2000’ler sonrası hızlı niceliksel büyüme.	1978 reformları sonrası araştırma ve uluslararasılaşma odaklı dönüşüm; Double First-Class stratejisi.
2. Yapısal Özellikler	208 üniversite; kiteselleşme yüksek, kalite ve öğretim üyesi yetersizliği sorunlu.	~3.000 üniversite; merkezi planlama ve araştırma odaklı büyük ölçekli sistem.
3. Kalite Güvencesi	YÖK-YÖKAK yapısı; bürokratik ve sınırlı esneklik.	Performans temelli, seçici ve sürekli izlemeye dayalı kalite modeli.
4. Finansman	Kamu ağırlıklı; araştırma fonları sınırlı ve rekabetçi değil.	Yüksek kamu yatırımı ve sanayi iş birlikleriyle güçlü finansman.
5. Uluslararasılaşma	Burs ve tanıtım odaklı; kurumsal düzeyde sınırlı etki.	Study in China ve Kuşak-Yol ile güçlü ve sistematik uluslararasılaşma.
6. Küresel Çıktılar	Sınırlı sayıda üniversite ilk 500’de; düşük atıf etkisi.	İlk 50’de üniversiteler; yüksek yayın ve atıf performansı.

Karşılaştırmalı bulgulara göre, Çin’in yükseköğretim sistemi, uzun vadeli planlama, yüksek yatırım düzeyi ve merkezi stratejilerle daha sürdürülebilir ve rekabetçi bir yapıya sahiptir. Türkiye ise özellikle yapısal genişleme ve erişilebilirlikte başarılı olmasına rağmen, kalite, uluslararası görünürlük ve araştırma performansı alanlarında sistemsel dönüşüme ihtiyaç duymaktadır. Araştırma Üniversiteleri modeli Türkiye açısından önemli bir adımdır ancak etki alanı halen sınırlıdır.

TARTIŞMA , SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmanın bulguları, Türkiye ve Çin'in yükseköğretim yönetim modellerinin benzer merkezîyetçi kökenlere sahip olmasına rağmen, zaman içerisinde farklı yönetim ve politika öncelikleri doğrultusunda ayrıştığını ortaya koymaktadır. Türkiye'de yükseköğretim yönetimi, Yükseköğretim Kurulu (YÖK) aracılığıyla bütüncül bir eşgüdüm sağlamayı hedefleyen merkezi bir yapı üzerine inşa edilmiş; ancak bu yapı, akademik özerklik, kurumsal esneklik ve kalite odaklı rekabet açısından çeşitli sınırlılıklar üretmiştir (Gür, 2009; Çelik, 2020). Buna karşılık Çin, merkezîyetçi yönetimi sürdürmekle birlikte, bu yapıyı uzun vadeli stratejik planlama, performans temelli değerlendirme ve seçici kaynak tahsisi ile bütünleştirerek yükseköğretim sistemini araştırma ve küresel rekabet ekseninde yeniden yapılandırmıştır (Mohrman, 2008; Aydın, 2024).

Çin'in "Double First-Class" girişimi, yükseköğretim yönetiminde kurum ve disiplin temelli farklılaşmayı teşvik eden, sonuç odaklı ve dinamik bir yönetim anlayışını yansıtmaktadır. Bu model, üniversiteleri yalnızca niceliksel büyüklükleriyle değil, bilimsel çıktı, uluslararası görünürlük ve stratejik araştırma alanlarındaki performanslarıyla değerlendirmekte; böylece kaliteyi derinleştiren bir rekabet ortamı oluşturmaktadır (Mohrman, 2008). Türkiye'de ise Araştırma Üniversiteleri modeli benzer bir amaçla geliştirilmiş olmakla birlikte, uygulamanın sınırlı sayıda kurumla sınırlandırılması ve sistem geneline yayılmaması, yükseköğretim yönetiminde bütüncül bir dönüşümün henüz gerçekleşmediğini göstermektedir (Yasa & Aksoy, 2025).

Sonuç olarak, Çin'in yükseköğretim yönetimi; merkezi otorite, güçlü kamu yatırımı ve performans temelli yönetim mekanizmalarını bir arada kullanarak küresel akademik rekabette etkili bir model ortaya koymaktadır. Türkiye ise erişilebilirliği artırma konusunda önemli kazanımlar elde etmiş olmakla birlikte, yükseköğretim yönetiminde kalite, özerklik ve araştırma odaklılık eksenlerinde daha derin ve sürdürülebilir reformlara ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda, Türkiye'nin yükseköğretim yönetiminde kurumsal çeşitliliği destekleyen, performans temelli fakat akademik özgürlüğü gözetken ve uluslararası iş birliklerini merkeze alan bir yönetim anlayışını güçlendirmesi, küresel rekabet gücünün artırılması açısından kritik önem taşımaktadır.

Tarihsel Gelişim Süreci

Türkiye ve Çin'in yükseköğretim politikalarının tarihsel gelişimi, her iki ülkenin siyasal ve ideolojik dönüşümlerine paralel olarak şekillenmiştir. Türkiye'de Osmanlı'dan Cumhuriyet'e geçişte yaşanan reformlar, laikleşme ve batılılaşma hedefi doğrultusunda üniversite sisteminin dönüşümünü tetiklemiştir. 1933 Üniversite Reformu bunun en somut örneğidir. Öte yandan Çin, Mao döneminde ideolojik temelli bir eğitim sistemi kurgularken, Deng Xiaoping ile birlikte piyasa ekonomisiyle uyumlu, araştırma odaklı ve uluslararasılaşmayı esas alan bir sisteme yönelmiştir.

Tartışmalı olan ise her iki ülkenin merkezîyetçiliği farklı amaçlarla uygulamış olmasıdır. Türkiye'de YÖK ile başlayan merkezîyetçilik, daha çok eşgüdüm sağlamaya çalışırken akademik özerklikten ödün vermiştir. Çin'de ise merkezîyetçilik, seçkin üniversiteleri destekleyerek kaliteye odaklanmıştır.

Mevcut Yapısal Özellikler

Türkiye'nin üniversite sayısında son yıllarda yaşadığı artış, yükseköğretimin kitleselleşmesini sağlamış, ancak bu niceliksel büyüme niteliksel gelişmeyle paralel ilerleyememiştir. Öğretim üyesi eksikliği, altyapı yetersizlikleri ve öğrenci başına düşen kaynakların sınırlılığı, sistemin kalitesini doğrudan etkilemektedir.

Çin ise 3.000'e yakın üniversiteyle dünyanın en büyük sistemlerinden birine sahiptir. Ancak bu büyüklük, niteliksel dönüşümle desteklenmiştir. Özellikle mühendislik, yapay zekâ ve biyoteknoloji gibi stratejik alanlarda Ar-Ge yatırımları ve teknolojik altyapı sayesinde sistem rekabetçi bir yapıya kavuşmuştur.

Kalite Güvencesi Mekanizmaları

Türkiye'de kalite güvencesi YÖK ve YÖKAK tarafından yürütülmektedir. Ancak değerlendirme sistemlerinin aşırı bürokratik ve standartlaşmış olması, üniversitelerin özgün yapısına uyum sağlamada zorlanmalarına neden olmaktadır. Ayrıca, Araştırma Üniversiteleri modelinin sadece belirli kurumları kapsaması, sistem genelinde kaliteye dair eşitsizlikleri artırmaktadır.

Çin'de kalite güvencesi daha dinamik ve performans bazlı bir modele dayanmaktadır. "Double First-Class" girişimiyle sadece kurumlar değil, aynı zamanda akademik disiplinler de odak noktası haline gelmiştir. Bu durum, kalite kontrolünü daha stratejik ve sonuç odaklı kılmaktadır.

Finansman Modelleri

Türkiye'de kamu finansmanı, özellikle devlet üniversiteleri için başat kaynak olmakla birlikte, araştırma bütçeleri yetersiz kalmakta ve rekabetçiliği sınırlamaktadır. Vakıf üniversitelerinin sistemdeki artan rolü, eşitsizlik tartışmalarını beraberinde getirmektedir.

Çin’de ise üniversiteler hem merkezi hem yerel düzeyde yüksek finansal destek alırken, sanayi ile iş birlikleri yoluyla kendi gelirlerini artırma potansiyeline sahiptir. Bu yapı, üniversitelerin araştırma üretimini doğrudan motive eden bir model olarak öne çıkmaktadır.

Uluslararasılaşma Stratejileri

Her iki ülke de son yıllarda uluslararası öğrenci çekme stratejileri geliştirmiştir. Türkiye’deki burs ve tanıtım programları bölgesel ölçekte etkili olsa da, Çin’in "Study in China" ve "Belt and Road Initiative" gibi girişimleri çok daha kapsamlı ve etkilidir. 500.000’den fazla uluslararası öğrenci sayısı ile Çin, bu alanda global bir merkez haline gelmiştir. Türkiye’nin çabaları ise daha çok Orta Doğu, Afrika ve Balkan ülkeleriyle sınırlı kalmaktadır.

Küresel Sıralamalarda Yer ve Bilimsel Çıktılar

Çin’in Tsinghua ve Pekin gibi üniversiteleri QS ve THE sıralamalarında ilk 50 içinde yer almakta, yayın ve atıf sayılarıyla da dikkat çekmektedir. Bu başarı, yalnızca nicelik değil, aynı zamanda nitelik odaklı stratejilerin ve küresel akademik iş birliklerinin bir sonucudur.

Türkiye’de ise Koç, Sabancı ve ODTÜ gibi üniversiteler kısmi başarılar elde etmiş olsa da, genel sistem uluslararası görünürlük açısından yeterli değildir. Yayın üretimi artsa da, düşük atıf oranları ve sınırlı uluslararası iş birlikleri, etki gücünü azaltmaktadır.

Bu makale, Türkiye ve Çin’in yükseköğretim sistemlerini tarihsel gelişim, mevcut yapı, kalite güvencesi mekanizmaları, uluslararasılaşma stratejileri ve küresel rekabet bağlamında karşılaştırmalı olarak ele almıştır. Her iki ülke de modernleşme süreçleri içerisinde yükseköğretimi ekonomik, sosyal ve bilimsel kalkınma hedeflerine ulaşmak için stratejik bir araç olarak kullanmıştır. Ancak, bu süreçte benimsedikleri yaklaşımlar ve elde ettikleri sonuçlar birbirinden önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Türkiye, yükseköğretim sistemini Osmanlı’dan Cumhuriyet’e uzanan reformlarla modernleştirmiş ve özellikle 2000’li yıllardan itibaren üniversitelerin sayısını artırarak erişilebilirliği genişletmiştir. Ancak, bu büyüme kalite ve eşitlik sorunlarını da beraberinde getirmiştir. Özellikle, öğretim üyesi eksikliği, altyapı yetersizlikleri ve akademik özerklik gibi alanlarda daha fazla ilerlemeye ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırma Üniversiteleri modeli, bilimsel üretkenliği artırma yolunda olumlu bir adım olsa da, sistemin geneline yayılan bir etkisi sınırlı kalmıştır. Çin ise Deng Xiaoping liderliğinde başlattığı reformlarla yükseköğretim sistemini uluslararasılaşmaya ve küresel rekabete uyumlu hale getirmiştir. “Double First-Class” girişimi, dünya çapında birinci sınıf üniversiteler ve disiplinler oluşturma hedefiyle, Çin’in akademik liderlik iddiasını pekiştirmiştir. Çin’in yükseköğretim sistemindeki stratejik yatırımlar ve uzun vadeli planlama, uluslararası sıralamalarda ve bilimsel çıktıların nicelik ve niteliğinde dikkat çekici bir başarı elde etmesini sağlamıştır.

Türkiye ve Çin’in yükseköğretim sistemleri, kendi tarihsel, kültürel ve siyasal dinamikleri doğrultusunda farklı gelişim yolları izlemiştir. Çin, uzun vadeli stratejiler, yüksek yatırımlar ve merkezi planlama sayesinde yükseköğretimde küresel rekabet gücünü artırmış; Türkiye ise erişilebilirliği artırmakla birlikte kalite, özerklik ve uluslararası görünürlük açısından daha fazla gelişmeye ihtiyaç duymaktadır. Her iki ülkenin de güçlü yönleri bulunmakla birlikte, sürdürülebilir başarı için kalite odaklı, kapsayıcı ve yenilikçi politikalara ihtiyaç devam etmektedir.

ÖNERİLER

Bu çalışmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, Türkiye’nin yükseköğretim sisteminin küresel akademik rekabet gücünü artırabilmesi için aşağıdaki öneriler geliştirilebilir:

1. Kalite odaklı ve seçici büyüme yaklaşımı benimsenmeli; üniversite sayısındaki niceliksel artıştan ziyade, araştırma kapasitesi ve akademik çıktıların niteliğini önceleyen politikalar uygulanmalıdır.
2. Araştırma Üniversiteleri modeli, yalnızca sınırlı sayıda kurumla kalmayacak biçimde yeniden yapılandırılmalı; disiplin bazlı performans değerlendirmeleriyle sistem geneline yayılabilecek esnek bir modele dönüştürülmelidir.
3. Akademik özerklik ve kurumsal esneklik, kalite güvencesi mekanizmalarıyla dengeli biçimde güçlendirilmeli; üniversitelerin kendi stratejik önceliklerini belirleyebilmelerine imkân tanıyan yönetim modelleri geliştirilmelidir.
4. Araştırma finansmanı ve uluslararası iş birlikleri, performans temelli ve rekabetçi fonlama mekanizmalarıyla desteklenmeli; özellikle yüksek etki değerine sahip yayın ve projeler teşvik edilmelidir.
5. Uluslararasılaşma politikaları, yalnızca öğrenci hareketliliğine odaklanmak yerine, ortak araştırma programları, çift diploma anlaşmaları ve uluslararası akademik ağlara katılımı artıracak bütüncül bir çerçevede ele alınmalıdır.

Gelecek araştırmalarda, karşılaştırmalı analizlere nicel göstergelerin daha yoğun biçimde dâhil edilmesi ve akademisyen ile öğrenci görüşlerine dayalı birincil verilerin kullanılması, Türkiye ve Çin yükseköğretim sistemlerine ilişkin daha derinlemesine çıkarımlar yapılmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Aimaiti, M. (2023). Türkiye, Çin ve Rusya eğitim sistemlerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi.
- Arabacı, İ. B. & Karabatak, S. (2013). Çin yükseköğretim yönetim sistemi ile Türk yükseköğretim yönetim sisteminin karşılaştırılması. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 125-138
- Aydın, A. T. (2024). Çin Halk Cumhuriyeti eğitim sisteminin değerlendirilmesi. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 20(2), 325-346.
- Çelik, Z. (2020). Özerklik, büyüme ve kalite: İlhan Tekeli'nin yükseköğretim çalışmaları üzerine bir değerlendirme. *İdealkent: Kent Araştırmaları Dergisi*, 11(29), 510-541. <https://doi.org/10.31198/idealkent.713132>
- Ergün, M. (2024). Birinci Dünya Savaşı sırasında Çin'den Fransa'ya ve Türkiye'den Almanya'ya gönderilen işçi-öğrenciler. *Toplum, Eğitim ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 3(1). <https://doi.org/10.5281/zenodo.11095077>
- Gür, B. S. (2009). Türkiye'de yükseköğretim: Karşılaştırmalı bir analiz. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*, 1(1), 1-22.
- Kuşat, N. (2023). Gelişmekte olan ülke kalkınmasında eğitim turizmi: Çin, Hindistan, Güney Kore, Türkiye karşılaştırması. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 7(2), 223-240.
- Mohrman, K. (2008). The emerging global model with Chinese characteristics. *Higher Education Policy*, 21(1), 29-48. <https://doi.org/10.1057/palgrave.hep.8300175>
- OECD. (2025). *Education at a Glance 2025: OECD Indicators*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/1c0d9c79-en>
- QS Top Universities. (2023). *QS World University Rankings 2024*. Quacquarelli Symonds. <https://www.topuniversities.com/university-rankings/world-university-rankings/2024>
- Sever, D., Baldan, B., Tuğlu, B., Kabaoğlu, K. & Hamzaj, Y. A. (2018). Küreselleşme sürecinde eğitim alanında atılan adımlar: Türkiye ve eğitimde başarılı ülke örnekleri. *İlköğretim Online*, 17(3), 1583-1603.
- Tanrısevdi, F. & Kırıl, B. (2018). Çin ve Türk eğitim sisteminin karşılaştırılması. *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi*, 5(3), 223-240.
- Times Higher Education. (2023). *World University Rankings 2024*. THE World University Rankings. <https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings/2024/world-ranking>
- Yasa, R. & Aksoy, H. H. (2025). *Assessing university autonomy and academic freedom in centralised higher education: Insights from Turkey*. *International Journal of Educational Development*, 119, 103432. <https://doi.org/10.1016/j.ijedudev.2025.103432>
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2021). Vakıf yükseköğretim kurumları 2021 raporu. Yükseköğretim Kurulu. <https://www.yok.gov.tr>
- Yükseköğretim Kurulu (YÖK). (2024). Türkiye'nin yükseköğretim stratejisi. YÖK Raporlar.
- Yükseköğretim Kurulu. (2010). *Yükseköğretim istatistikleri 2000-2010*. <https://istatistik.yok.gov.tr>
- Yükseköğretim Kurulu. (2023). *2022-2023 öğretim yılı yükseköğretim istatistikleri*. YÖK İstatistik Bilgi Yönetim Sistemi. <https://istatistik.yok.gov.tr>
- Yükseköğretim Kurulu. (2023). *Yükseköğretim İstatistikleri*. <https://istatistik.yok.gov.tr>